

Henryk Maćkowiak

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej*

Zróźnicowanie i zmiany konkurencyjności eksportowej regionów w Polsce

Zarys treści: Na konkurencyjność regionów można spojrzeć z kilku punktów widzenia. Jednym z aspektów konkurencyjności jest wielkość i struktura eksportu (siła eksportowa regionu), gdyż zakłada się, że konkurencyjność jest m.in. funkcją sprzedaży na rynkach zagranicznych. Celem opracowania jest przedstawienie zróźnicowania i zmian konkurencyjności eksportowej (zdolności do sprzedaży na rynki zagraniczne) województw w Polsce w latach 1999–2007.

Słowa kluczowe: eksport, konkurencyjność, region (województwo)

Wprowadzenie

Rola handlu zagranicznego w polskiej gospodarce zmieniała się w zależności od międzynarodowej sytuacji politycznej i gospodarczej, stanu rozwoju gospodarczego, polityki handlowej państwa oraz przemian ustrojowych zachodzących w naszym kraju. Procesy integracji europejskiej i postępująca globalizacja gospodarki powodują, że również o pozycji i rozwoju polskich regionów decyduje m.in. zdolność do sprzedaży na rynki zagraniczne. Wielkość i struktura eksportu (siła eksportowa regionu) jest jednym z aspektów konkurencyjności regionu (por. Klasik 2003), gdyż zakłada się, że konkurencyjność jest m.in. funkcją sprzedaży na rynkach zagranicznych. Analiza handlu zagranicznego w ujęciu regionalnym jest podejmowana rzadko. W Polsce wśród publikacji odnoszących się do tego zagadnienia na uwagę zasługują prace Rogackiego (2001), Komornickiego (2003, 2004, 2009, 2012) oraz Maćkowiaka (2008, 2011, 2012).

Celem opracowania jest przedstawienie zróźnicowania i zmian konkurencyjności eksportowej (zdolności do sprzedaży na rynki zagraniczne) regionów (województw) Polski w latach 1999–2007. Analizę tego rodzaju umożliwiają materiały udostępnione przez Centrum Analityczne Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego oraz Główny Urząd Statystyczny.

Przy analizie handlu zagranicznego według województw należy zwrócić uwagę na pewne ograniczenia metodologiczne. Zaszeregowanie strumieni eksportu i importu do poszczególnych regionów odbywa się według lokalizacji eksportera i importera. Oznacza to, że do województw przypisane mogą być obroty firm pośredniczących w handlu zagranicznym, czyli eksportujących towary, które zostały wyprodukowane w innych województwach. Pamiętać należy jednak, że o konkurencyjności regionu decyduje nie tylko umiejętność wytwarzania, lecz również sprzedaży, czyli m.in. eksportu. Ponadto pośrednictwo w handlu generuje strumienie pieniądza, których przepływ aktywizuje gospodarkę regionalną (Gawlińska-Hueckel, Umiński 2000).

Postępowanie badawcze

W celu określenia zróżnicowania i zmian konkurencyjności eksportowej województw (zdolności do sprzedaży na rynki zagraniczne) w latach 1999–2007 zastosowano w analizie metodę wskaźników Perkala. Jest to metoda taksonomiczna, której celem jest zagregowanie zespołu cech wyjściowych we wspólny wektor określany jako wskaźnik wielkości ogólnej (W_i), będący średnią arytmetyczną znormalizowanych wartości cech. Wynikiem obliczeń jest uporządkowanie województw zgodnie z funkcją porządkującą (W_i) zależną od zespołu wszystkich cech. Największa wartość wskaźnika (W_i) będzie charakteryzować region o najwyższej konkurencyjności eksportowej, a najmniejsza – region o najniższej konkurencyjności eksportowej.

Jako cechy wyjściowe w analizie konkurencyjności eksportowej województw przyjęto następujące wskaźniki:

- 1) udział województwa w całości polskiego eksportu (%),
- 2) wartość eksportu na 1 mieszkańca (euro),
- 3) relacja eksport/import,
- 4) udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu województwa (%),
- 5) udział wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie¹ (%),
- 6) udział eksportu do krajów rozwiniętych gospodarczo² (%),
- 7) udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie (%).

Badanie miało charakter dynamiczny. Dane statystyczne obrazują stan z 31 grudnia 1999 i 2007 r., z wyjątkiem cechy 7, która opisuje stan z 31 grudnia 1998 i 2004 r. Wartości wskaźników (cech wyjściowych) wykorzystanych do określenia konkurencyjności eksportowej regionów Polski przedstawiono w tabeli 1. Zakłada się, że zależności w przypadku wszystkich wskaźników mają kierunek dodatni, tj. im większa wartość wskaźnika, tym wyższa konkurencyjność eksportowa

¹ Bazując na klasyfikacji CN (Scalona Nomenklatura Towarowa Handlu Zagranicznego) do wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia, zaliczono towary zaklasyfikowane do następujących sekcji: 6 (produkty przemysłu chemicznego), 7 (tworzywa sztuczne i wyroby), 16 (maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny), 17 (sprzęt transportowy), 18 (przyrządy i aparaty optyczne, fotograficzne, pomiarowo-kontrolne) i 19 (broń i amunicja).

² Podział na grupy krajów przyjęty w opracowaniu jest zgodny z geonomenklaturą EUROSTAT-u.

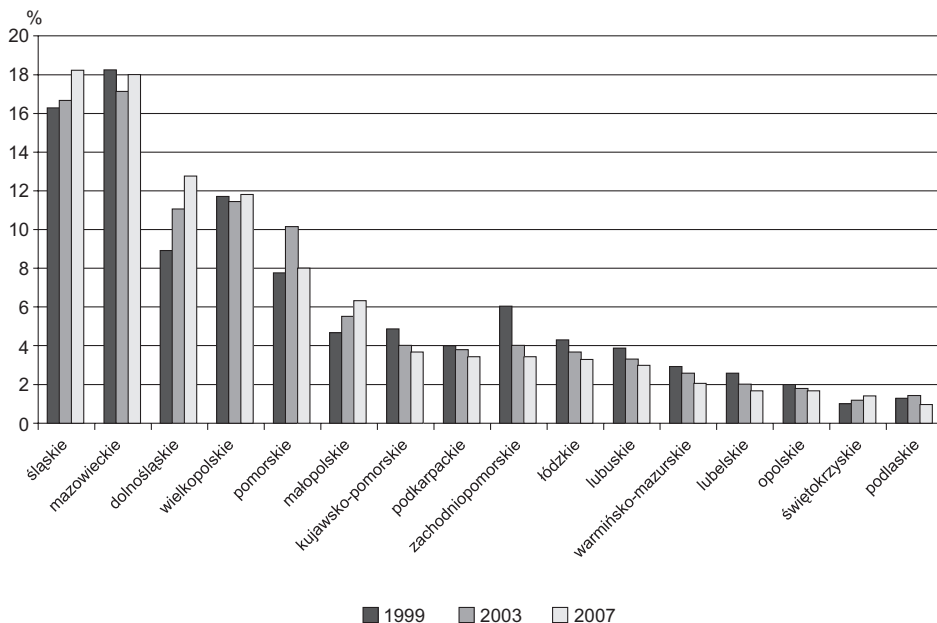
województwa (stymulanty). Przyjmuje się założenie o jednakowym znaczeniu każdej cechy.

Charakterystyka cech określających konkurencyjność eksportową regionów

Udział województw w całości polskiego eksportu

Poszczególne województwa w bardzo różnym stopniu partycypowały w eksporcie ogólnopolskim w latach 1999–2007 (ryc. 1, tab. 1). Najwyższym udziałem w całości sprzedaży na rynki zagraniczne odznaczały się śląskie i mazowieckie, na które w 2007 r. przypadało łącznie ponad 36% wartości wywożonych towarów. Na kolejnych miejscach, z punktu widzenia udziałów województw w całości polskiego eksportu, znalazły się inne silne gospodarczo województwa z dużymi aglomeracjami miejsko-przemysłowymi: dolnośląskie (12,8%), wielkopolskie (11,8%), pomorskie (8,0%) i małopolskie (6,3%).

Warto podkreślić, że w stosunku do roku 1999 z wszystkich wymienionych województw tylko mazowieckie nie wykazało wzrostu udziału w eksporcie Polski. Z relatywnym spadkiem znaczenia eksportu województwa mazowieckiego wiąże się utrata pierwszej pozycji przez ten region na rzecz województwa ślą-

Ryc. 1. Udział województw w eksporcie Polski w latach 1999–2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Tabela 1. Wartości wskaźników (cech wyjściowych) wykorzystanych do określenia konkurencyjności eksportowej regionów Polski w latach 1999 i 2007

Województwo	Udział województwa w całości polskiego eksportu (%)		Wartość eksportu na I mieszkańca (euro)		Relacja eksport/import		Udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu województwa (%)		Udział wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie (%)		Udział eksportu do krajów rozwiniętych gospodarczo (%)		Udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie (%)	
	1999	2007	1999	2007	1999	2007	1999	2007	1999	2007	1999	2007	1999	2004
Dolnośląskie	8,9	12,8	764	4179	0,85	1,30	33,4	57,1	33,9	58,1	81,8	91,6	37,5	62,1
Kujawsko-pomorskie	4,8	3,7	591	1672	0,92	1,00	23,1	31,9	27,7	41,0	81,7	85,4	55,2	47,0
Lubelskie	2,6	1,7	293	745	1,28	1,43	22,6	26,5	32,9	43,9	56,6	77,4	27,5	35,3
Lubuskie	3,8	3,0	954	2808	1,23	1,51	42,7	56,3	25,9	36,1	93,4	87,4	62,7	70,3
Łódzkie	4,3	3,3	415	1213	0,58	0,77	17,6	24,7	29,1	46,3	78,6	82,6	52,0	56,5
Małopolskie	4,6	6,3	364	1819	0,55	0,88	16,5	36,8	34,7	54,7	66,2	85,5	70,3	50,7
Mazowieckie	18,2	18,0	921	3269	0,26	0,42	23,2	33,2	44,0	54,1	64,4	76,6	47,4	91,6
Opolskie	2,0	1,7	461	1501	0,84	0,98	19,3	26,0	35,5	55,9	87,5	89,6	40,4	46,2
Podkarpackie	4,0	3,4	482	1547	1,29	1,46	27,0	39,9	57,4	59,8	65,8	77,8	28,9	62,1
Podlaskie	1,3	1,0	270	773	0,87	1,00	18,8	23,2	30,5	28,5	53,8	72,4	17,2	35,9
Pomorskie	7,7	8,0	904	3417	0,82	0,92	34,7	49,5	54,5	61,9	87,8	81,7	32,5	47,6
Śląskie	16,2	18,2	856	3688	0,99	1,34	23,5	37,8	38,8	58,5	76,5	89,0	38,6	66,0
Świętokrzyskie	1,0	1,4	192	1061	0,63	1,60	11,1	22,6	23,1	32,5	82,2	82,7	66,9	70,0
Warmińsko-mazurskie	2,9	2,1	504	1396	1,21	1,45	28,7	38,4	33,2	47,2	78,3	86,6	80,8	64,1
Wielkopolskie	11,7	11,8	893	3284	0,67	0,91	27,6	42,7	44,1	55,8	87,5	87,6	59,3	72,2
Zachodniopomorskie	6,0	3,4	888	1913	1,23	1,37	41,1	44,1	54,1	32,7	73,6	91,0	72,1	50,7
Polska	100,0	100,0	664	2641	0,60	0,85	25,2	40,9	40,4	53,9	76,3	84,1	48,2	63,5

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i GUS.

skiego. W latach 1999–2007 istotnie wzrósł udział w polskim eksporcie takich województw, jak: dolnośląskie (o 3,9%), śląskie (o 2,0%) i małopolskie (o 1,7%). Najbardziej zmniejszył się natomiast udział w tym okresie województwa zachodniopomorskiego (o 2,6%). Najniższym udziałem w eksporcie cechowało się województwo podlaskie (1,0% w 2007 r.).

Wartość eksportu w przeliczeniu na jednego mieszkańca

Znacznym zróźnicowaniem regionalnym charakteryzuje się wartość eksportu w przeliczeniu na 1 mieszkańca (tab. 1). Przy średniej wartości w Polsce w 2007 r. równej 2641 euro, w województwie dolnośląskim, które zajmowało pierwsze miejsce w tym zakresie, eksport na 1 mieszkańca wynosił 4179 euro. Na następnych pozycjach z wartościami powyżej średniej dla Polski znalazły się województwa: śląskie, pomorskie, wielkopolskie, mazowieckie i lubuskie, wszystkie położone, z wyjątkiem mazowieckiego, w zachodniej Polsce. Z drugiej strony można wskazać województwa o niskiej wartości tego wskaźnika, do których należały: lubelskie (745 euro), podlaskie (773 euro) oraz świętokrzyskie (1061 euro). Jednocześnie w badanym okresie pogłębiła się różnica pomiędzy osiągniętym przez odpowiednie województwa najwyższym i najniższym poziomem wskaźnika, zarówno w wielkościach bezwzględnych, jak i w ujęciu relatywnym. Podczas gdy w roku 1999 największy wskaźnik (województwo lubuskie) i najmniejszy (województwo świętokrzyskie) pozostawały w relacji 5:1, to w roku 2007 relacja pomiędzy odpowiednimi wskaźnikami, cechującymi w tym przypadku województwa dolnośląskie i lubelskie, wynosiła 5,6:1.

Relacja eksportu do importu

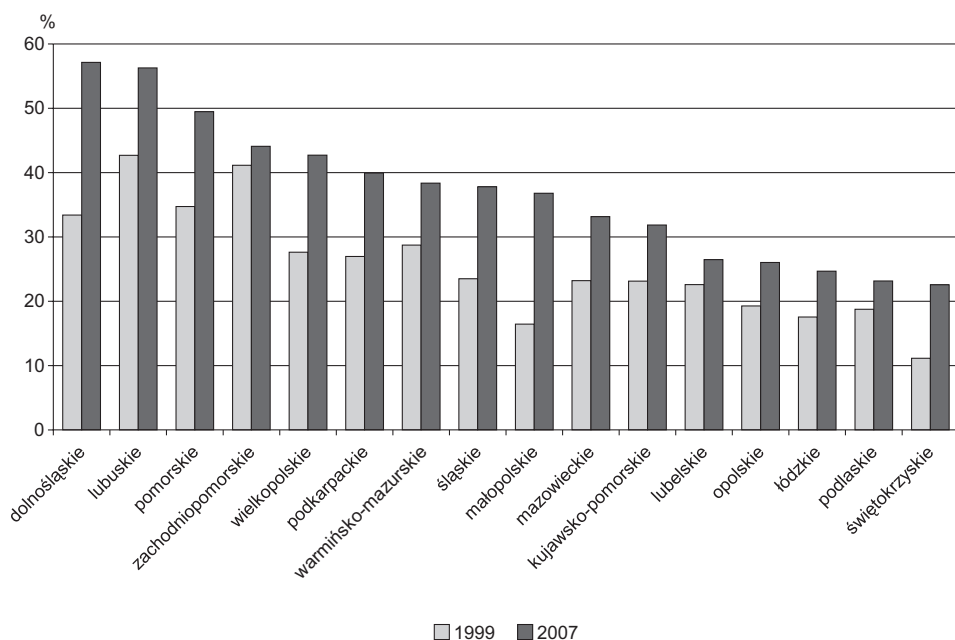
Cechą polskiego handlu zagranicznego, począwszy od 1991 r., jest przewaga importu nad eksportem. W wyniku wyższej dynamiki eksportu niż importu deficyt bilansu handlowego Polski zmniejszył się z 19,4 mld euro w 1999 r. do 9,7 mld euro w 2005 r. Po tym okresie nastąpił jednak wzrost ujemnego salda handlowego do 18,6 mld euro w 2007 r. O tym deficycie decydowało głównie ujemne saldo w obrotach z krajami rozwijającymi się (przede wszystkim z Chinami), wynoszące –15,8 mld euro, oraz z Rosją (–5,8 mld euro). Wymiana z krajami rozwiniętymi zamknęła się niewielką nadwyżką. Iloraz wartości eksportu do importu w latach 1999–2007 wzrósł z 0,60 do 0,85 (tab. 1). W tym samym czasie liczba województw, w których odnotowano ujemne saldo obrotów, spadła z 11 do 7.

W ujęciu regionalnym największe ujemne saldo handlu zagranicznego powstaje w województwie mazowieckim, gdzie w 2007 r. wyniosło –23,6 mld euro, co przełożyło się na iloraz wartości eksportu do importu 0,42 (tab. 1). W kolejnym – z punktu widzenia deficytu – województwie, wielkopolskim, kształtował się on na poziomie –1,1 mld euro. Najwyższe dodatnie salda wystąpiły w województwie śląskim (4,4 mld euro) i dolnośląskim (2,8 mld euro). Tak znaczne dysproporcje między województwem mazowieckim a pozostałymi regionami wynikają z faktu lokalizacji w tym województwie, przede wszystkim w Warszawie, central większych

przedsiębiorstw oraz firm pośredniczących w handlu prowadzących działalność na terenie całego kraju, a także siedzib firm z udziałem kapitału zagranicznego. Te ostatnie w 2007 r. generowały ponad 57% całego ujemnego salda obrotów handlowych województwa mazowieckiego. Koncentracja importu w tym województwie ma również związek z największym w Polsce regionalnym rynkiem zbytu, który stanowi ludność skupiona w warszawskim obszarze metropolitalnym.

Udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu województw

Wyrazem zaangażowania regionu w wymianę międzynarodową jest udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu. Sprzedaż na rynki zagraniczne, jak zauważają Gawlikowska-Hueckel i Umiński (2000), stanowi swoisty „test” jakości produkowanych wyrobów oraz ich konkurencyjności. W latach 1999–2007 w odniesieniu do wszystkich województw odnotowano wzrost udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu (tab. 1, ryc. 2). Najwyższym wzrostem tego wskaźnika, przy średnim wzroście dla Polski wynoszącym 15,7%, charakteryzowały się województwa: dolnośląskie (o 23,7%) i małopolskie (o 20,3%). Najmniejszy wzrost udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu (o mniej niż 5%) wystąpił w województwach: zachodniopomorskim, lubelskim i podlaskim.

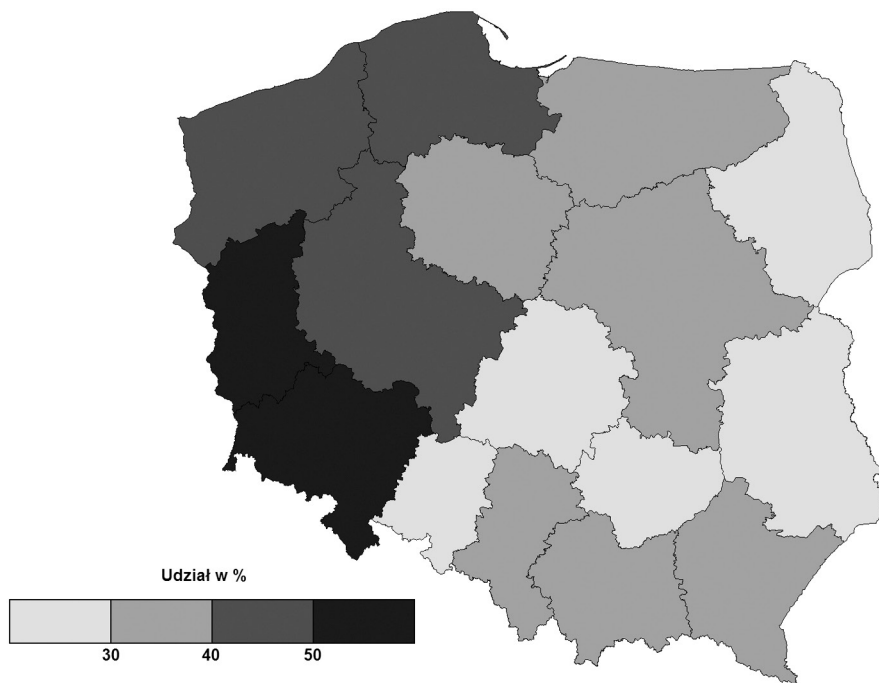

Ryc. 2. Udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu województw w latach 1999 i 2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i GUS.

Zaangażowanie eksportowe przemysłu poszczególnych województw w 2007 r. wykazywało duże zróżnicowanie, co obrazuje rycina 3. Porównanie udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu wskazuje, że największa część regionalnej produkcji przemysłowej (powyżej 40%) przeznaczona była na eksport w województwach: dolnośląskim, lubuskim, pomorskim, zachodniopomorskim i wielkopolskim, czyli głównie w regionach zachodniej Polski. Duże znaczenie eksportu w przemyśle dolnośląskiego, lubuskiego i zachodniopomorskiego wynikało w znacznym stopniu z ich przygranicznego położenia i intensywnych powiązań handlowych z Niemcami oraz innymi krajami Unii Europejskiej. Z kolei w strukturze przemysłu pomorskiego znaczną rolę odgrywały wyroby przemysłu stoczniowego, które były kierowane głównie do zagranicznych odbiorców. Struktura przemysłu i związana z nią sprzedaż na rynki zagraniczne decydowała również w dużej mierze o wysokim udziale eksportu w produkcji sprzedanej w przypadku województwa wielkopolskiego (eksport głównie wyrobów przemysłu elektromaszynowego oraz mebli, przede wszystkim do Niemiec).

Najmniejszy udział eksportu w produkcji sprzedanej (poniżej 25%) wystąpił w województwach: świętokrzyskim, podlaskim i łódzkim. Z województw położonych we wschodniej Polsce najwyższym wskaźnikiem zaangażowania eksportowego odznaczało się podkarpackie (39,9%). Uwagę zwraca relatywnie niska wartość analizowanego wskaźnika w przypadku województwa mazowieckiego

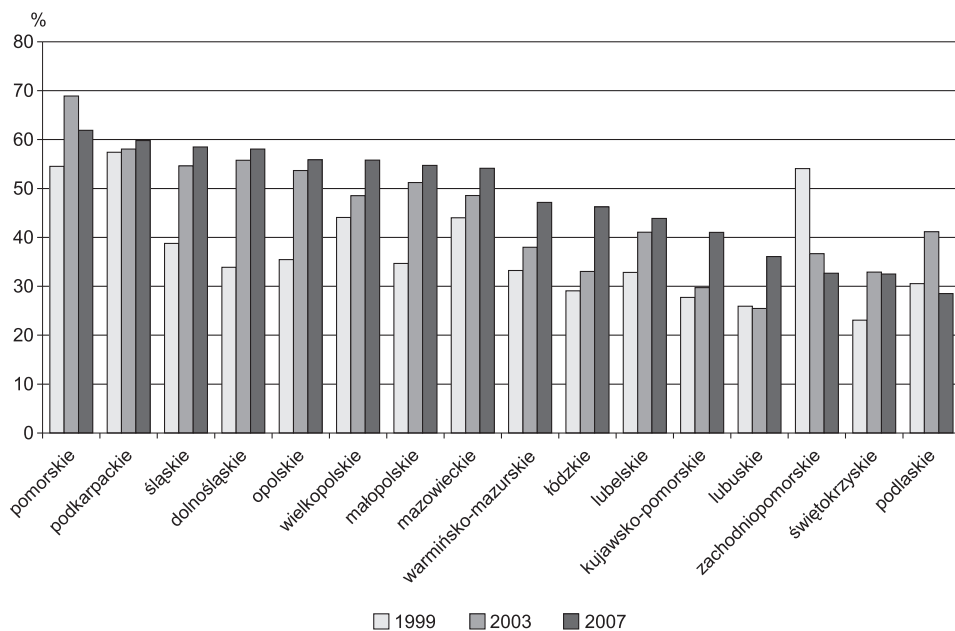
Ryc. 3. Udział eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu województw w 2007 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i GUS.

(33,2%). Z jednej strony jest to województwo przodujące wraz ze śląskiem w polskim eksporcie, co jest wynikiem dużego potencjału gospodarczego (1 miejsce w kraju pod względem wielkości PKB i produkcji sprzedanej przemysłu), z drugiej jednak strony dysponuje odpowiednio dużym wewnętrznym rynkiem zbytu (1 miejsce w Polsce pod względem liczby mieszkańców), by wchłonąć znaczną część produkcji przemysłowej. Przedsiębiorstwa przemysłowe działające w regionie przeznaczają swą produkcję głównie na rynek krajowy, czego przykładem była Rafineria Płocka. Ponadto przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym, których w województwie mazowieckim jest najwięcej w porównaniu z innymi regionami, kierując się często motywami rynkowymi, przeznaczają znaczną część produkcji na rynek wewnętrzny kraju, w którym inwestowały (np. zakłady przemysłu samochodowego).

Udział wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie

Istotne znaczenie z punktu widzenia konkurencyjności eksportowej regionów ma struktura sprzedawanych towarów. Największe korzyści odnosi gospodarka, która jest zdolna produkować i sprzedawać dobra o znacznym stopniu przetworzenia i wysokim poziomie technologicznym. Wzrost udziału w ofercie eksportowej wyrobów nowoczesnych pozwala sprostać wymaganiom międzynarodowej konku-

Ryc. 4. Udział wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie województw w latach 1999–2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej oraz Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

rencji, szczególnie państw rozwiniętych gospodarczo, oraz włączyć się w handel wewnątrzgałęziowy.

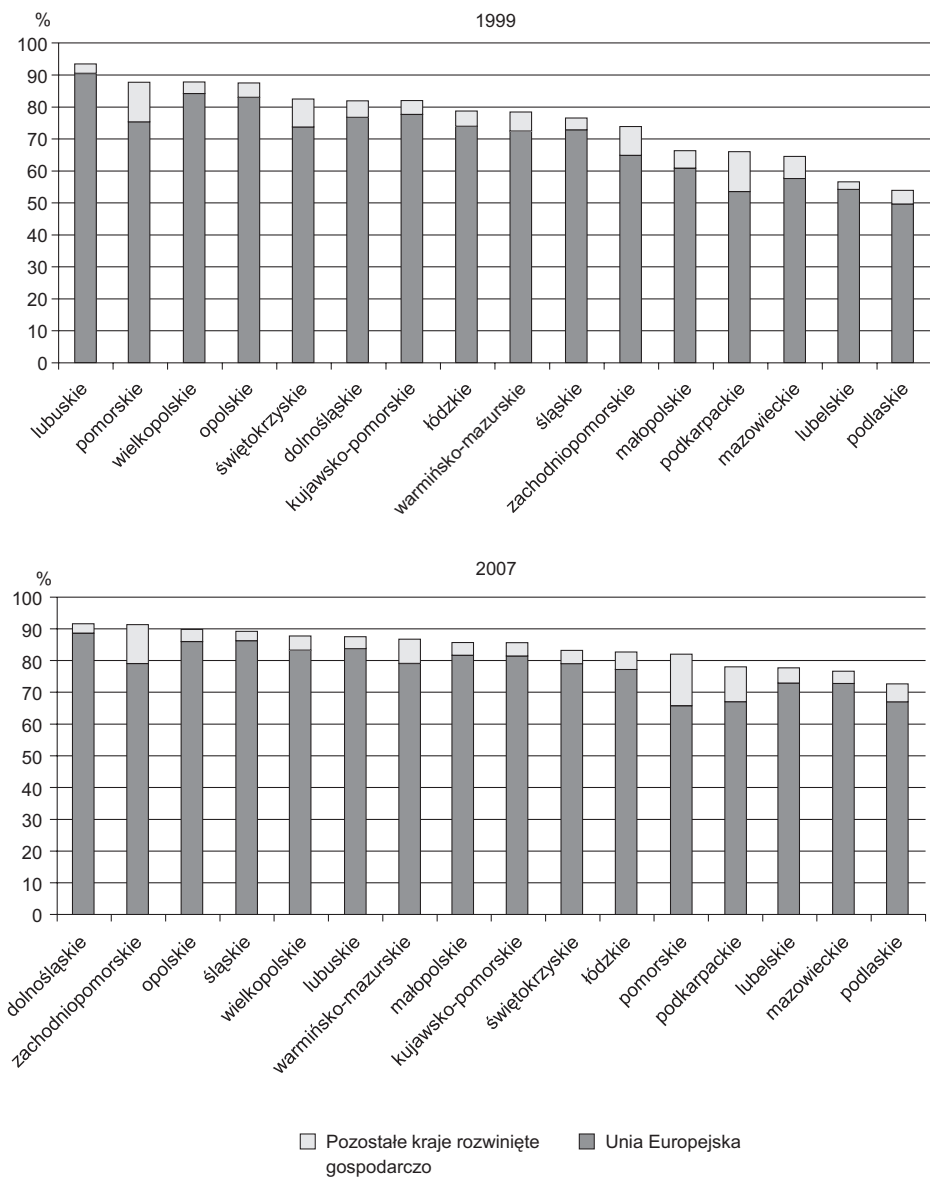
Jak pokazują rycina 4 i dane zawarte w tabeli 1, największym udziałem wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie w 2007 r. charakteryzowały się województwa: pomorskie (61,9%), podkarpackie, śląskie i dolnośląskie. Z kolei do województw o najmniejszym udziale tych wyrobów w eksporcie należały: podlaskie (28,5%), świętokrzyskie i zachodniopomorskie. Województwo dolnośląskie odznaczało się największym wzrostem udziału w eksporcie tych produktów w badanym okresie (ponad 24%), a na kolejnych miejscach pod tym względem znalazły się województwa: opolskie, małopolskie i śląskie. Pozytywnym zjawiskiem był fakt, że wzrost udziału towarów przetworzonych i zaawansowanych technologicznie w sprzedaży na rynki zagraniczne zaznaczył się aż w 14 województwach. Produkty o wyższym stopniu przetworzenia straciły na znaczeniu w strukturze eksportu w 2 województwach, a najbardziej w zachodniopomorskim (spadek udziału o ponad 21%).

Udział eksportu do krajów rozwiniętych gospodarczo

W eksporcie wszystkich województw w latach 1999 i 2007 wyraźnie dominowały, choć w różnym stopniu, kraje rozwinięte gospodarczo (ryc. 5, tab. 1), w tym zwłaszcza kraje Unii Europejskiej (ryc. 5). W 2007 r. najwyższym udziałem sprzedaży na rynki krajów rozwiniętych charakteryzował się eksport dolnośląskiego (91,6%), następnie zachodniopomorskiego (91,0%), opolskiego (89,6%) i śląskiego (89,1%). W najmniejszym stopniu kraje rozwinięte partycypowały w zakupie dóbr pochodzących z: podlaskiego (72,4%), mazowieckiego (76,6%), lubelskiego (77,4%) i podkarpackiego (77,8%). O relatywnie niskim udziale eksportu do tej grupy krajów w przypadku województwa mazowieckiego decydowała duża rozległość kontaktów wyrażona przez wysoki wskaźnik dywersyfikacji kierunków eksportu charakteryzujący ten region. Z kolei na mniejszą rolę krajów rozwiniętych w eksporcie województw wschodniej Polski (podlaskiego, lubelskiego i podkarpackiego) miał wpływ relatywnie wysoki udział w ich eksporcie krajów Europy Środkowo-Wschodniej, głównie Ukrainy i Rosji.

Wzrost znaczenia krajów rozwiniętych w eksporcie Polski w badanym okresie (wzrost udziału o 7,8%) wiązał się głównie ze wzrostem udziału eksportu do Unii Europejskiej w wyniku jej rozszerzenia o nowe kraje. Najwyższy wzrost udziału sprzedaży do krajów rozwiniętych zaznaczył się w eksporcie lubelskiego (o 20,8%), następnie małopolskiego (o 19,3%), podlaskiego (o 18,6%) i zachodniopomorskiego (o 17,4%). Kilkuprocentowy spadek udziału tych krajów wystąpił w tym czasie tylko w eksporcie pomorskiego i lubuskiego.

Wyraźne różnice zaznaczają się pomiędzy udziałem całej grupy krajów rozwiniętych a samych tylko krajów Unii Europejskiej w eksporcie: pomorskiego, zachodniopomorskiego i podkarpackiego (ryc. 5). Są one wynikiem relatywnie dużej roli odpowiednio: Norwegii w strukturze eksportu pomorskiego i zachodniopomorskiego oraz USA i Kanady w strukturze eksportu podkarpackiego.

Ryc. 5. Udział eksportu do krajów rozwiniętych gospodarczo w ogólnym eksporcie województw w latach 1999 i 2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej oraz Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

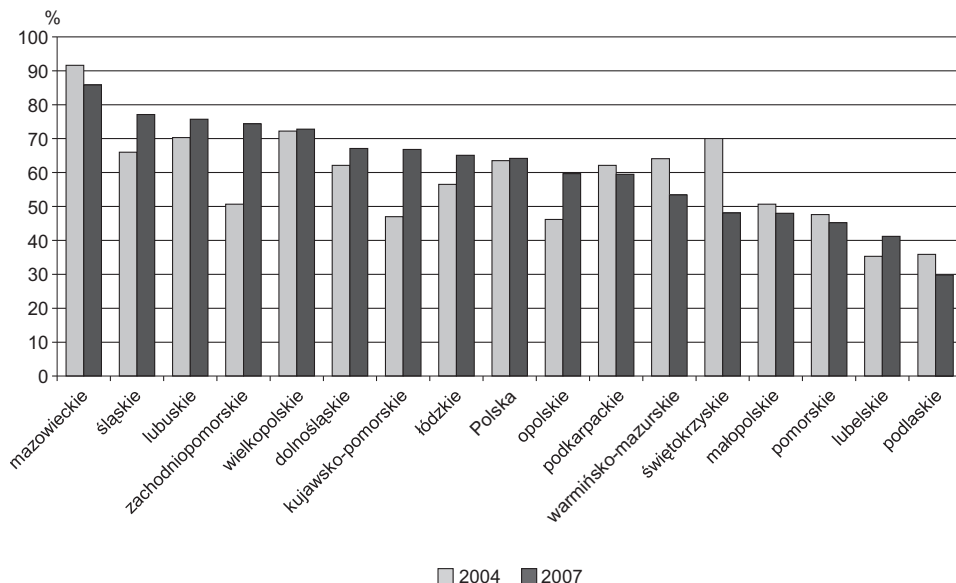
Udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie

Ważnym czynnikiem stymulującym rozwój produkcji, poprawę konkurencyjności eksportu i umożliwiającym ściślejsze więzi gospodarcze ze światem poszczególnych regionów są lokowane w nich zagraniczne inwestycje bezpośrednie (por. Maćkowiak 2003, s. 26). W wyniku przystąpienia Polski do Unii Europejskiej wzrosła wartość zagranicznych inwestycji bezpośrednich w naszym kraju, ze względu na poprawę jego wiarygodności i atrakcyjności inwestycyjnej (Małachowski 2009, s. 102). Według Narodowego Banku Polskiego wartość zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Polsce wzrosła z 4,1 mld euro w 2003 r. do 10,3 mld euro w 2004 r., 11,1 mld euro w 2006 r. i 12,8 mld euro w 2007 r. Napływowi kapitału zagranicznego do Polski w tym okresie sprzyjały również dobre wskaźniki makroekonomiczne, perspektywy wzrostu gospodarczego, wielkość rynku, stosunkowo tania siła robocza i stabilizacja polityczna.

Napływ inwestycji do Polski i wzrost liczby podmiotów z udziałem inwestorów zagranicznych powodował, że z roku na rok rosło znaczenie spółek z kapitałem zagranicznym w obrotach handlowych Polski. Od aktywności tych spółek zostały w przeważającym stopniu uzależnione wartości polskiego handlu zagranicznego i jego saldo. Udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie Polski zwiększył się z 25% w 1994 r. do 63,5% w 2004 r. i 64,2% w 2007 r. Spółki z kapitałem zagranicznym wykazywały silniejszą orientację proeksportową niż podmioty z kapitałem wyłącznie polskim, co było często rezultatem wyższej jakości i konkurencyjności międzynarodowej wyrobów tych przedsiębiorstw oraz efektem bezpośredniego dostępu do zagranicznych kanałów zbytu i wykorzystania nowoczesnych metod marketingu.

Wielkość eksportu podmiotów z kapitałem zagranicznym jest w znacznym stopniu zróżnicowana regionalnie, co wynika m.in. z liczby spółek prowadzących działalność eksportową, zlokalizowanych na terenie poszczególnych województw. Choć prawie połowa kapitału zagranicznego w latach 2007 i 2010 przypadła na województwo mazowieckie (głównie warszawski obszar metropolitalny), to eksport był realizowany tylko przez co trzecią firmę zarejestrowaną w tym województwie. Stąd udział województwa mazowieckiego w ogólnym eksporcie firm z kapitałem zagranicznym wynosił odpowiednio (według GUS): 22,5% w 2007 r. oraz 21,4% w 2010 r. i był zbliżony do udziału województwa śląskiego (20,5% i 19,6%).

Na rycinie 6 przedstawiono udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie województw w latach 2004 i 2007. W 2007 r. największą rolę w eksporcie regionu podmioty z udziałem kapitału zagranicznego odgrywały w województwie mazowieckim (85,8%). Wysoki udział (powyżej 70%) firm z kapitałem zagranicznym w sprzedaży na zagraniczne rynki widoczny był też w województwach: śląskim, lubuskim, zachodniopomorskim i wielkopolskim. Duża rola tych firm w eksporcie województw zachodniej Polski nie jest zaskoczeniem, gdyż „korzyści bliskości rynku zbytu, np. łatwiejszy kontakt z odbiorcą, szybszy i tańszy transport, sprzyjają koncentrowaniu produkcji kierowanej na eksport do Niemiec i innych krajów UE na zachodzie Polski. Znacząca część tej produkcji lokalizowana jest tu w średnich i małych miejscowościach, w tym także wiejskich poza ist-

Ryc. 6. Udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie województw w latach 2004 i 2007

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i GUS.

niejącejmi okręgami przemysłowymi. Jest to częściowo związane z cechami branż eksportowych, np. produkcji mebli” (Domański 2001, s. 373). Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym najmniej wnosili do eksportu takich województw, jak: podlaskie (29,8%) i lubelskie (41,2%). Są to województwa, na które w 2007 r. przypadała najmniejsza wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ponadto regiony te charakteryzowały się relatywnie niskim odsetkiem inwestycji w produkcję skierowaną na eksport. Ta druga uwaga odnosi się także do innych regionów wschodniej Polski. W latach 2004–2007 podmioty z kapitałem zagranicznym odnotowały wzrost udziału w eksporcie 9 województw, a straciły na znaczeniu w eksporcie 7 województw. Największy wzrost udziału tych spółek zaznaczył się w eksporcie: zachodniopomorskiego (o 23,7%), kujawsko-pomorskiego (o 19,8%), opolskiego (o 13,5%) i śląskiego (o 11,1%). Z kolei najbardziej spadł udział podmiotów z kapitałem zagranicznym w eksporcie: świętokrzyskiego (o 21,9%) i warmińsko-mazurskiego (o 10,7%).

Konkurencyjność eksportowa regionów

Po dokonaniu obliczeń uporządkowano województwa według wartości wskaźnika wielkości ogólnej (W_j) w latach 1999 i 2007 (tab. 2). W ten sposób uporządkowane województwa zakwalifikowano do 4 klas w zależności od reprezentowanego poziomu konkurencyjności, co obrazują ryciny 7 i 8. Przyjęto następujące

przedziały wartości wskaźnika (W_i), decydujące o zaliczeniu województw do poszczególnych klas: $W_i \geq 0,50$ – dla klasy pierwszej – województw o najwyższej konkurencyjności eksportowej, $0 \leq W_i < 0,50$ – dla klasy drugiej – województw o konkurencyjności eksportowej powyżej przeciętnej, $-0,50 \leq W_i < 0$ – dla klasy trzeciej – województw o konkurencyjności eksportowej poniżej przeciętnej, $W_i < -0,50$ – dla klasy czwartej – województw o niskiej konkurencyjności eksportowej.

W roku 1999 poziom wskaźnika (W_i) wahał się w granicach od 0,92 w przypadku województwa zachodniopomorskiego do -1,05 dla województwa podlaskiego. W odniesieniu do 9 województw odnotowano dodatnie wartości tego wskaźnika, czyli większe od średniej, z kolei pozostałe 7 województw uzyskało wartości ujemne, czyli mniejsze od średniej (tab. 2, ryc. 7).

Pierwszą klasę – województw o najwyższej konkurencyjności eksportowej – reprezentowały: zachodniopomorskie, lubuskie, pomorskie i wielkopolskie, czyli województwa położone w zachodniej Polsce. Na pierwszym miejscu znalazło się zachodniopomorskie, które dobrze wypadło pod względem 6 z 7 cech wyjściowych (miejsca od 2 do 6 w kraju), prezentując się tylko słabiej w przypadku udziału eksportu do krajów rozwiniętych (11 miejsce w kraju). Drugą lokatę zajęło województwo lubuskie, które wypadło najkorzystniej w Polsce pod względem wartości eksportu na 1 mieszkańca, udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu i udziału eksportu do krajów rozwiniętych. Na trzecim miejscu uplasowało się województwo pomorskie, a na czwartym wielkopolskie.

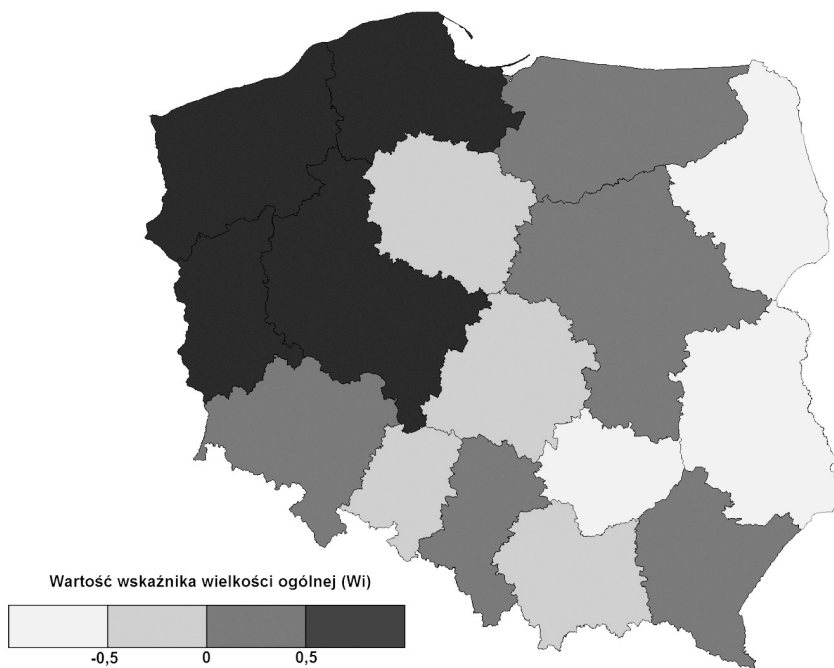
Tabela 2. Konkurencyjność eksportowa województw w Polsce w latach 1999 i 2007

1999		2007			
Pozycja konkurencyjna	Województwo	Wartość wskaźnika wielkości ogólnej (W_i)	Pozycja konkurencyjna	Województwo	Wartość wskaźnika wielkości ogólnej (W_i)
1	zachodniopomorskie	0,92	1	dolnośląskie	1,11
2	lubuskie	0,71	2	śląskie	0,93
3	pomorskie	0,56	3	wielkopolskie	0,59
4	wielkopolskie	0,54	4	lubuskie	0,46
5	śląskie	0,36	5	pomorskie	0,29
6	warmińsko-mazurskie	0,26	6	mazowieckie	0,29
7	dolnośląskie	0,19	7	warmińsko-mazurskie	0,07
8	mazowieckie	0,09	8	podkarpackie	0,06
9	podkarpackie	0,07	9	zachodniopomorskie	0,00
10	kujawsko-pomorskie	-0,09	10	małopolskie	-0,10
11	opolskie	-0,28	11	opolskie	-0,28
12	małopolskie	-0,48	12	świętokrzyskie	-0,36
13	łódzkie	-0,49	13	kujawsko-pomorskie	-0,41
14	lubelskie	-0,61	14	łódzkie	-0,58
15	świętokrzyskie	-0,71	15	lubelskie	-0,74
16	podlaskie	-1,05	16	podlaskie	-1,31

Źródło: obliczenia własne.

Obydwa regiony dobrze prezentowały się pod względem udziału eksportu do krajów rozwiniętych i wartości eksportu na mieszkańca. Ponadto pomorskie korzystnie wypadło w przypadku udziału wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie i odznaczało się wysokim stopniem zaangażowania eksportowego przemysłu. Z kolei województwo wielkopolskie dodatkowo cechowało się relatywnie wysokim udziałem w eksporcie Polski.

Drugą klasę – regionów o konkurencyjności eksportowej powyżej przeciętnej – tworzyły kolejno województwa: śląskie, warmińsko-mazurskie, dolnośląskie, mazowieckie i podkarpackie. O zaskakująco odległej pozycji województwa mazowieckiego zadecydował w dużej mierze najniższy iloraz wartości eksportu do importu oraz relatywnie niski udział eksportu do krajów rozwiniętych. Region ten wypadł najlepiej w Polsce pod względem udziału w eksporcie Polski oraz cechował się wysoką wartością eksportu na 1 mieszkańca. Województwo śląskie charakteryzował drugi co do wielkości udział w eksporcie Polski. Województwo warmińsko-mazurskie dominowało w kraju pod względem udziału podmiotów z kapitałem zagranicznym w eksporcie. Województwo podkarpackie z kolei odznaczało się najwyższym w Polsce udziałem wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie oraz najkorzystniejszą relacją eksportu do importu. Województwo dolnośląskie natomiast relatywnie dobrze prezentowało się w przypadku udziału w eksporcie ogólnopolskim i odnośnie do stopnia zaangażowania eksportowego przemysłu.

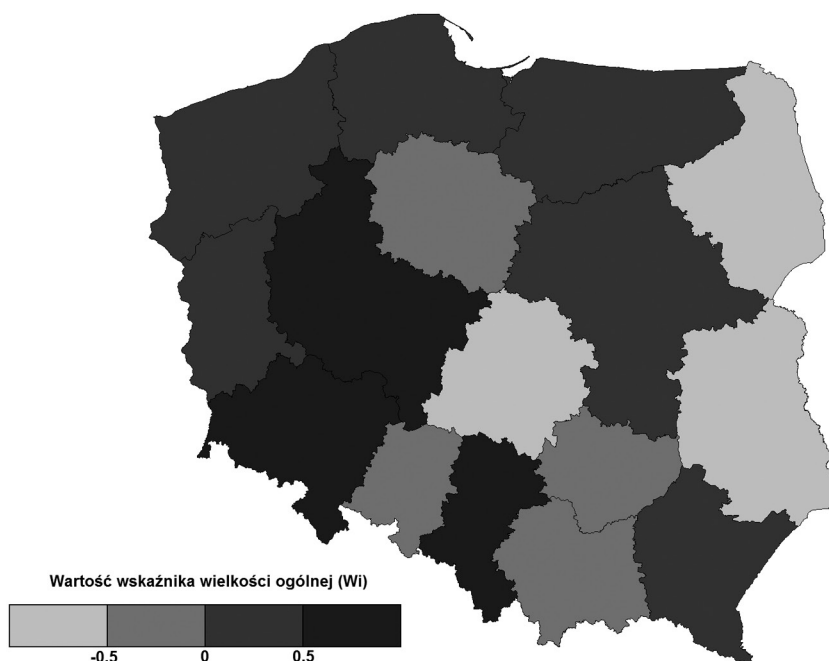

Ryc. 7. Konkurencyjność eksportowa województw w Polsce w 1999 r.

Do trzeciej klasy – regionów o konkurencyjności eksportowej poniżej przeciętnej – zostały zakwalifikowane następujące województwa: kujawsko-pomorskie, opolskie, małopolskie i łódzkie. Województwo opolskie uzyskało dobry wynik, biorąc pod uwagę udział eksportu do krajów rozwiniętych, natomiast województwo małopolskie pod względem udziału przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w eksporcie.

Klasę czwartą – regionów o niskiej konkurencyjności eksportowej – tworzyły pozostałe województwa: lubelskie, świętokrzyskie i podlaskie. Warto podkreślić, że województwo lubelskie zajęło drugą pozycję w kraju z punktu widzenia kształtowania się relacji eksportu do importu. Należy jednak pamiętać o tym, że miało to miejsce przy relatywnie niskiej wartości eksportu przypadającej na 1 mieszkańca.

W roku 2007 wskaźnik (W_i) przyjmował wartości w granicach od 1,11 w przypadku województwa dolnośląskiego do -1,31 dla województwa podlaskiego. Podobnie jak w roku 1999, w odniesieniu do 9 województw odnotowano dodatnie wartości tego wskaźnika, czyli większe od średniej, z kolei pozostałe 7 województw uzyskało wartości ujemne, czyli mniejsze od średniej (tab. 2, ryc. 8). W latach 1999–2007 wzrosła konkurencyjność eksportowa 6 województw, w tym w największym stopniu dolnośląskiego i śląskiego. Spadła konkurencyjność 9

Ryc. 8. Konkurencyjność eksportowa województw w Polsce w 2007 r.

województw, a najbardziej zachodniopomorskiego. Nie zmienił się natomiast poziom konkurencyjności eksportowej województwa opolskiego (tab. 2).

W 2007 r. w pierwszej klasie – województw o najwyższej konkurencyjności eksportowej – znalazły się tym razem tylko 3 województwa: dolnośląskie, śląskie i wielkopolskie, przy czym regiony śląskie awansowały z klasy drugiej. Pierwszą lokatę zajęło województwo dolnośląskie, które jednocześnie cechował największy awans w klasyfikacji (o 6 miejsc). Województwo dolnośląskie najlepiej w kraju wypadło pod względem wartości eksportu na 1 mieszkańca, udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu i udziału eksportu do krajów rozwiniętych. Na poprawę pozycji województwa dolnośląskiego wpłynął również wzrost udziału w eksporcie Polski. Na drugim miejscu znalazło się województwo śląskie, które uzyskało najwyższy udział w eksporcie ogólnopolskim oraz dobry wynik w przypadku wartości eksportu na mieszkańca i udziału wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie. Na trzecim miejscu uplasowało się województwo wielkopolskie, które jako jedyne utrzymało się w pierwszej klasie. Region ten charakteryzował się wysokim udziałem podmiotów z kapitałem zagranicznym w eksporcie. Ponadto województwo wielkopolskie prezentowało się korzystnie, podobnie jak w roku 1999, pod względem udziału w eksporcie Polski i wartości eksportu na mieszkańca.

Drugą klasę – regionów o konkurencyjności eksportowej powyżej przeciętnej – reprezentowały kolejno województwa: lubuskie, pomorskie, mazowieckie, warmińsko-mazurskie, podkarpackie oraz zachodniopomorskie. Trzy województwa, tj.: lubuskie, pomorskie i zachodniopomorskie, znalazły się w tej grupie w wyniku spadku z klasy pierwszej. Województwo zachodniopomorskie odnotowało zarazem największy spadek w klasyfikacji, bo aż o 8 miejsc. Poprawiło swoją pozycję konkurencyjną województwo mazowieckie (z 8 w 1999 r. na 6 w 2007 r.). Województwo mazowieckie cechowało się najwyższym udziałem podmiotów z kapitałem zagranicznym w eksporcie oraz wysokim udziałem w eksporcie Polski. Nieznaczny spadek udziału województwa mazowieckiego w eksporcie ogólnopolskim w stosunku do roku 1999 wiązał się jednak z utratą przez nie pierwszej pozycji w tej kategorii na rzecz województwa śląskiego. Województwo mazowieckie osiągało nadal najniższy iloraz wartości eksportu do importu oraz relatywnie niski udział eksportu do krajów rozwiniętych. Województwo lubuskie dobrze prezentowało się w przypadku: relacji eksportu do importu, stopnia zaangażowania eksportowego przemysłu i udziału podmiotów z kapitałem zagranicznym w eksporcie. Województwa: pomorskie i podkarpackie ponownie wypadły najlepiej w kraju pod względem udziału wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w eksporcie (województwo pomorskie charakteryzowało się najwyższą wartością tego wskaźnika w Polsce). Ponadto, podobnie jak w 1999 r., województwo pomorskie korzystnie zaprezentowało się w przypadku udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu i wartości eksportu na mieszkańca, natomiast województwo podkarpackie w relacji eksportu do importu. Województwo zachodniopomorskie tym razem wyróżniło się tylko wysokim udziałem eksportu do krajów rozwiniętych, ustępując jedynie województwu dolnośląskiemu.

Do trzeciej klasy – regionów o konkurencyjności eksportowej poniżej przeciętnej – zostały zakwalifikowane następujące województwa: małopolskie, opol-

skie, świętokrzyskie i kujawsko-pomorskie. W porównaniu do roku 1999 nowym regionem w tej klasie było województwo świętokrzyskie, które zastąpiło województwo łódzkie. Województwo opolskie utrzymało dobrą pozycję, biorąc pod uwagę udział eksportu do krajów rozwiniętych. Województwo świętokrzyskie z kolei cechowała najkorzystniejsza w kraju relacja eksportu do importu, przy jednak relatywnie niskiej wartości eksportu na 1 mieszkańca i niewielkim udziale w eksporcie Polski.

Klasę czwartą – regionów o niskiej konkurencyjności eksportowej – tworzyły pozostałe województwa: łódzkie, lubelskie i podlaskie.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza konkurencyjności eksportowej województw dla lat 1999 i 2007, pozwala stwierdzić, że wystąpiło znaczne zróźnicowanie wartości wskaźników (Wi) określających tę konkurencyjność (tab. 2, ryc. 7, 8). Skala tego zróźnicowania okazała się większa w roku 2007. Stąd w badanym okresie zwiększyła się w ujęciu relatywnym różnica pomiędzy osiąganym przez odpowiednie województwa najwyższym i najniższym poziomem konkurencyjności eksportowej. Wzrosła konkurencyjność eksportowa 6 województw, w tym w największym stopniu dolnośląskiego i śląskiego. Spadła konkurencyjność 9 województw, a najbardziej zachodniopomorskiego. Nie zmienił się natomiast poziom konkurencyjności eksportowej województwa opolskiego. Obniżyła się relatywnie siła eksportowa województw Polski północnej i wschodniej, a poprawiła województw Polski Południowej. Utrzymała się dysproporcja w poziomie konkurencyjności eksportowej pomiędzy Polską zachodnią i wschodnią na niekorzyść tej drugiej. Stabilną wysoką pozycję zajmowało województwo wielkopolskie, które jako jedyne znalazło się wśród województw o najwyższej konkurencyjności eksportowej zarówno w roku 1999, jak i w 2007. Poziom wskaźnika konkurencyjności dla województwa mazowieckiego był zaniżony głównie przez bardzo niski iloraz wartości eksportu do importu. Duża koncentracja importu w województwie mazowieckim uwarunkowana jest przede wszystkim: 1) największym w Polsce regionalnym rynkiem zbytu, który stanowi ludność skupiona w warszawskim obszarze metropolitalnym, 2) zdecydowanie największą liczbą firm z udziałem kapitału zagranicznego zlokalizowanych w tym województwie (głównie w Warszawie), spośród których duża część odznacza się produkcją importochłonną, zorientowaną przeważnie na rynek wewnętrzny.

Literatura

- Domański B. 2001. Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski: prawidłowości rozmieszczenia, uwarunkowania i skutki. Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S. 2000. Ocena konkurencyjności województw. Polska Regionów, 12. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

- Klasik A. 2003. Strategie konkurencyjne polskich regionów. [W:] R. Domański (red.), *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*. Biuletyn KPZK PAN, 204: 63–79.
- Komornicki T. 2003. Przestrzenne zróżnicowanie międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych w Polsce. *Prace Geograficzne IGiPZ PAN*, 190, Warszawa.
- Komornicki T. 2004. Obszary koncentracji eksportu w przestrzeni przemysłowej Polski. *Przegląd Geograficzny*, 76, 4: 473–491.
- Komornicki T. 2009. Ocena charakteru, struktury i intensywności polskiego eksportu w kontekście celów polityki regionalnej, na poziomie województw w ujęciu dynamicznym. Ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Komornicki T. 2012. Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne. [W:] S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 28: 25–40.
- Maćkowiak H. 2003. Zmiany przestrzenno-strukturalne w handlu zagranicznym Polski. *Bogucki Wydawnictwo Naukowe*, Poznań.
- Maćkowiak H. 2008. Struktura towarowa wymiany handlowej polskich regionów z Unią Europejską. [W:] D. Ilnicki, K. Janc (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Europa bez granic – nowe wyzwania*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego 3: 143–154.
- Maćkowiak H. 2011. Zmiany w strukturze geograficznej handlu zagranicznego polskich regionów. [W:] B. Namyślak (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Współczesne kierunki przemian społeczno-ekonomicznych*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego 19, Wrocław, 117–132.
- Maćkowiak H., 2012. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik różnicujący regionalnie intensywność handlu zagranicznego na terenie Polski. [W:] S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 28: 65–80.
- Małachowski W. 2009. Wpływ członkostwa Polski w Unii Europejskiej na rozwój gospodarczo-społeczny. [W:] W. Małachowski (red.), *Polska–Niemcy po rozszerzeniu Unii Europejskiej. Bilans i perspektywy*. Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa, s. 97–114.
- Rogacki H. 2001. Zróżnicowanie aktywności eksportowej i importowej województw Polski. [W:] Z. Zioło (red.), *Problemy przemian struktur przemysłowych w procesie wdrażania reguł gospodarki rynkowej*. *Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG*, 3: 43–50.

Differences and changes in the exporting competitiveness of Poland's regions

Abstract: The competitiveness of regions can be viewed from a number of perspectives. One of its aspects is the volume and structure of exports (a region's exporting power), because it is assumed that competitiveness is also a function of sales on foreign markets. The aim of the study is to present differences and changes in the exporting competitiveness (ability to sell on foreign markets) of Poland's voivodeships in 1999–2007.

Key words: export, competitiveness, region (voivodeship)